

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Кирилюк Ірини Миколаївни

«Організаційно-економічний механізм підвищення якості продукції тваринництва в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Детальне ознайомлення з результатами дисертації, змістом автореферату, науковими працями Кирилюк І. М. дало змогу сформулювати висновки щодо актуальності теми, наукової новизни, практичного значення, а також зробити загальну оцінку дисертаційної праці, головні результати якої подані до захисту.

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами

Опонована дисертація присвячена одній із найактуальніших проблем, які стоять перед економічною наукою і практикою, – забезпечення високої якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції тваринництва. Якість продукції тваринництва є одним із важливих індикаторів, по-перше, рівня модернізації та інноваційного розвитку АПК України, умовою ефективності його функціонування, по-друге, раціональності харчування і стану здоров'я населення. Відповідно до положень ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Однак впродовж останніх десятиліть внутрішній споживчий ринок наповнений неякісними та небезпечними для людей харчовими продуктами тваринного походження, які містять транс-жири, залишки різних хімічних речовин, антибіотиків, стимуляторів росту тощо. Це негативно відобразилося на якості харчування, зумовило різке зростання рівня захворюваності населення.

Незважаючи на численні наукові праці сучасних дослідників, які розкривають технічні, біологічні й екологічні аспекти гарантування безпечності та якості продукції тваринництва, організаційно-економічні чинники і механізми підвищення якості цієї продукції в умовах формування зони вільної торгівлі з ЄС досліджені й розкриті недостатньо, а деякі підходи є суперечливими або ж такими, що потребують теоретичного й методологічного обґрунтування. Нині триває гармонізація української системи технічного регулювання з аналогічною європейською системою, проте для зростання мотивації операторів ринку до збільшення виробництва та споживання продукції тваринництва високої якості необхідною є реалізація комплексу заходів соціально-економічного спрямування, інструментів розширення місткості внутрішнього ринку.

Опонована дисертація Кирилюк Ірини Миколаївни значною мірою заповнює вищезначені прогалини. Автор досягає поставленої мети – поглиблює наявні теоретичні й методичні розробки і формулює нове бачення сучасних напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва в Україні. Дослідник систематизує основні макроекономічні інструменти та поняттєво-категоріальний апарат аналізу процесів організаційно-економічного забезпечення якості.

Методологічну базу дослідження становить сукупність методів наукового аналізу, зокрема абстрагування, аналізу та синтезу, компаративний, системно-структурний, табличні, графічні методи й методи прогнозування. У праці широко використано й детально проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних учених у сфері якості, аналітичні огляди й результати власних досліджень, спостережень і роздумів. Логіка досліджуваних питань засвідчує глибоке розуміння автором суті аналізованих проблем та їхню спрямованість на підвищення якості харчових продуктів в Україні, формування більшої частки доданої вартості всередині вітчизняного АПК. Зазначене вище дає підстави зробити висновок про актуальність дисертації, її своєчасність, теоретичну й практичну значущість.

Актуальність дисертації засвідчує також її зв'язок із науково-дослідною роботою Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Зокрема дослідження Кирилюк І. М. здійснюються в межах прикладної наукової роботи «Організаційно-економічні рішення та інноваційні моделі підвищення якості й безпечності продукції тваринництва в Україні» (номер державної реєстрації 0118U003863), яка виконується на замовлення Міністерства освіти і науки України. Кирилюк І. М. є відповідальним виконавцем цієї роботи. Нею, зокрема, визначено чинники і складники якості основних видів продукції тваринництва, механізми гарантування їхньої безпечності, обґрунтовано шляхи розвитку вітчизняного органічного сектору.

2. Рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальний аналіз змісту дисертації, автореферату, публікацій за темою дослідження дозволяють зробити висновок про логічність, обґрунтованість та достовірність наукових результатів. Наукові положення, висновки і рекомендації автора ґрунтуються на досягненнях економічної теорії та сучасної методології наукових досліджень і отримані в результаті глибокого системного аналізу економічних явищ і процесів, які домінують в АПК України впродовж усього трансформаційного періоду. Дослідження проведені на основі сучасного наукового пошуку та власних науково-аналітичних розробок, нові рішення обґрунтовані з використанням значного масиву аналітичної й фактичної інформації.

Обсяг і глибина виконаного дослідження цілком достатні для обґрунтування наукових висновків, положень і рекомендацій, що виносяться на захист. Це підтверджується використанням значної кількості аналітичних досліджень та звітів міжнародних організацій, нормативних документів України та ЄС, систематизацією та узагальненням значного статистичного матеріалу.

Структура роботи є добре продуманою, логічною, дозволяє реалізувати мету й основні завдання дослідження. Дисертація містить 3 розділи, 9 підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаної літератури, додатки. Логіка наукового аналізу дала змогу послідовно висвітлити основні проблеми забезпечення якості продукції тваринництва в Україні та запропонувати реальні науково обґрунтовані теоретико-методичні та прикладні підходи до їх вирішення.

У першому розділі праці розкрито суть категорії якості, організаційно-економічні чинники й складники якості продукції тваринництва, тенденції розвитку теорії та методології нормативного управління якістю продукції тваринництва. Здійснене дослідження дало автору змогу виявити передумови формування та обґрунтувати пріоритети, принципи й інструменти функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення якості продукції тваринництва (рис. 1.7, с. 58). Варто відзначити запропонований автором принцип неопротекціонізму, який полягає у встановленні жорстких вимог до безпечності та якості продукції тваринництва на внутрішньому ринку в умовах глобального зниження митних тарифів, вступу України до світової організації торгівлі (СОТ). Це дозволить, не порушуючи вимог СОТ, здійснювати захист внутрішнього ринку від неякісної іноземної продукції та стимулювати підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Теоретична частина дисертації подана автором науково коректно, логічно, із авторським уточненням понятійно-категоріального апарату. Осмислюючи складність аналізованих питань автор аргументує суть термінів «якість», «безпечність», «економічний (господарський) механізм», «організаційно-економічний механізм». Автором розширено тлумачення якості, викладене в п. 3.6.2 Національного стандарту України ДСТУ ISO 9000:2015 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів». Запропоновано таке її формулювання: «це міра відповідності властивостей і власних характеристик об'єкта вимогам», адже в зазначеному національному стандарті

фактично втрачено ключовий термін під час тлумачення категорії якості – «властивості», використано лише термін «характеристика».

Також запропоновано уточнення до положень законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» стосовно розширення тлумачення поняття «безпечний харчовий продукт»: це «харчовий продукт, який безпосередньо чи опосередковано не зумовлює шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним до споживання за належних умов його виробництва (на кожній стадії), переробки й обігу, а також використання за призначенням із дотриманням гігієнічних вимог і санітарних норм».

Використання аналітичного інструментарію дало змогу здобувачці обґрунтувати специфіку впровадження, систему цілей і принципів сучасного горизонтального (процесного) підходу до гарантування якості й безпечності продукції тваринництва. Адже вертикальний або продуктово зорієнтований підхід до забезпечення якості й безпечності продукції тваринництва, і зумовлена ним система державного контролю, засновані на випробуваннях готової продукції, є реактивними, неефективними та не відповідають сучасним міжнародним тенденціям.

Другий розділ «Організаційні та економічні механізми забезпечення якості продукції тваринництва в Україні» присвячений розкриттю соціально-економічних передумов і чинників забезпечення якості продукції тваринництва в Україні, з'ясуванню особливостей формування організаційно-економічного механізму забезпечення якості в умовах функціонування зони вільної торгівлі з ЄС, аналізу інституційно-організаційних механізмів державного контролю за безпечністю та якістю продукції тваринництва в Україні. Автор зробив висновок про нераціональну суб'єктну структуру виробництва основних видів продукції тваринництва. Більшість цих видів продукції надходить від господарств населення, де відсутні санітарні й гігієнічні умови, а також можливості

впровадження технологій утримання, годівлі, ефективного ветеринарного обслуговування, програм-передумов гарантування безпечності, дотримання принципів НАССР.

Вагомим складником другого розділу є розкриття специфіки й тенденцій використання в Україні європейського досвіду забезпечення якості продукції тваринництва. Виявлено основні проблеми, пов'язані з організацією наближеної до європейської національної системи забезпечення якості продукції тваринництва: стислі терміни формування, значний обсяг робіт, який необхідно здійснити, відсутність належного фінансування та кваліфікованих фахівців. Вказано на необхідність затвердження в Україні більше десятка технічних регламентів, які б визначали обов'язкові вимоги до процесів виробництва, зберігання, транспортування, обігу основних видів продукції тваринництва: молока, м'яса (яловичини, свинини, баранини, козлятини, м'яса птиці тощо), столових яєць, а також кормів.

Аналіз інституційно-організаційних механізмів державного контролю за безпечністю якістю продукції тваринництва в Україні здійснено в розрізі п'яти складників: законодавство, менеджмент і його організаційна структура, інспекційна служба, лабораторна служба, інформація, навчання та комунікації. Автором доведено необхідність розробки й ухвалення в Україні більше двох десятків підзаконних актів для приведення вітчизняної системи державного контролю у сфері безпечності продукції тваринництва у відповідність до регламентів ЄС. У дисертації запропоновано низку рішень для імплементації положень законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», «Про безпечність та гігієну кормів», «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів». Обґрунтовано засоби та механізми мотивації товаровиробників до маркування харчових продуктів тваринного походження на

основі застосування «системи світлофора», що забезпечуватиме візуальне попередження споживачів про високий вміст насичених жирів, які збільшують вміст холестерину в крові людини, промислових жирів (транс-жирів), цукру та солі.

Обґрунтовано систему заходів щодо обмеження вмісту транс-жирів у харчових продуктах тваринного походження, запропоновано зміни до законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони використання пальмової олії у виробництві харчових продуктів». Автор пропонує нову редакцію цього законопроекту: «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження вмісту транс-жирних кислот у харчових продуктах».

У третьому розділі «Обґрунтування шляхів підвищення якості продукції тваринництва в Україні» розроблено концептуальні засади організаційно-економічного забезпечення підвищення якості продукції тваринництва, запропоновано інструменти підвищення якості основних видів цієї продукції. Авторські пропозиції ґрунтуються на запропонованій трисекторній типологізації ринку продукції тваринництва: 1) ринок традиційної або масової продукції тваринництва, отриманої шляхом застосування інтенсивних технологій, які є наслідком «хімічної революції»; 2) ринок органічної продукції тваринництва; 3) ринок біотехнологічної або генетично модифікованої продукції тваринництва, як наслідок «генетичної революції».

Акцентовано на пріоритетності державної підтримки виробництва органічної продукції тваринництва, виведення на ринок продукції з захищеним позначенням походження (PDO), захищеним географічним найменуванням (PGI), традиційно гарантованою особливістю (TSG). Автором запропоновано варіант зниження ставки ПДВ із 20% до 7% на зазначені види високоякісної продукції тваринництва для збільшення їх конкурентоспроможності й доступності для пересічного споживача.

Науково цінною є та частина дисертаційної праці, яка присвячена розробленню інструментів стимулювання біотехнологічних досліджень,

впровадження продуктивних і технологічних інновацій у тваринництві, розширення попиту на продукцію тваринництва високої якості, її експортних можливостей, удосконалення механізмів кооперування товаровиробників з метою підвищення якості продукції та уникнення монополістичних тенденцій. Дослідження є науково цінним, адже спрямоване на показники результативності й ефективності. Тому представлена дисертація справляє позитивне враження. Подано результати реалізації авторських пропозицій з позиції їх економічної, соціальної, екологічної ефективності (с. 168-171). Варто відзначити елементи сценарного прогнозування, застосовані й апробовані в дисертації. Різні сценарії (інерційний, інноваційний, системний) демонструють результативність заходів та механізмів підвищення якості продукції тваринництва в Україні залежно від комплексності їхньої реалізації. Особливо актуальними, науково значущими є запропоновані методичні аспекти прогнозування потенційної місткості ринку органічної продукції тваринництва до 2023 року.

Дисертації притаманна цілісність, окремі підрозділи логічно поєднані між собою, чим забезпечують композиційну єдність та системність дослідження. Текстовий матеріал містить аналітичні таблиці, рисунки та схеми, що свідчить про вміння автора опрацювати й узагальнювати матеріал, а структурно-логічна схема роботи вказує на володіння автором прийомами наукового дослідження.

Висновки, яких дійшов здобувач, – аргументовані, вагомі, сформовані на основі аналізу статистичних даних, логічно пов'язані з об'єктом та предметом дослідження, вичерпно аргументують виконані завдання та підтверджують досягнення поставленої мети. Достовірність результатів дослідження також підтверджується їх апробацією на 7 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Тому є всі підстави підтвердити належний рівень дослідження й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації І.М. Кирилюк.

3. Наукова новизна одержаних результатів дослідження

У дисертації розкрито сукупність теоретико-методичних положень, висновків і рекомендацій, які мають наукову новизну і засвідчують внесок автора у вирішення актуального науково-практичного завдання – удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва в Україні.

Перша група результатів дослідження, які мають наукову новизну, пов'язана з удосконаленням фундаментальних засад дослідження впливу організаційно-економічного забезпечення підвищення якості продукції тваринництва на рівень споживання й місткість ринку високоякісних продуктів харчування тваринного походження, розвиток органічного та біотехнологічного секторів, формування доданої вартості всередині країни (сс. 22-23, 56-58, 131-134, 144-152). Вказані напрацювання дозволяють модифікувати наукові погляди на специфіку сучасного розвитку ринку високоякісної продукції тваринництва, слугують обґрунтуванням пріоритетності створення в тваринництві доданої вартості, збереження здоров'я нації та зростання її інтелектуального потенціалу на основі споживання продуктів харчування тваринного походження.

У дисертації представлено також другу групу результатів, пов'язаних із розвитком та удосконаленням концептуальних основ забезпечення якості продукції тваринництва. Зокрема набуло подальшого розвитку трактування категорії якості продукції тваринництва на основі поєднання в цій категорії об'єктивного (наявність певних характеристик і властивостей) та суб'єктивного (міра відповідності їх вимогам, очікуванням) складників, а також сутнісного вираження в ній співвідношення властивостей і потреб (с. 16-21). Набуло подальшого розвитку тлумачення поняття «безпечний харчовий продукт тваринного походження» на основі відображення у ньому необхідних умов, за яких вживання цього продукту дійсно може бути безпечним, адже практично не існує жодного з продуктів тваринного походження, який не справляв би шкідливого впливу на здоров'я людини за певних обставин (надмірного

вживання, вживання у випадку заборони за медичними протипоказаннями, неправильного зберігання, приготування). У результаті вказане поняття сформульоване як стан харчового продукту, який є результатом конкретних умов його використання споживачем, а також діяльності на кожній стадії виробництва, переробки та обігу з дотриманням гігієнічних вимог, встановлених відповідними нормативними документами і санітарними нормами, та гарантує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю людини (споживача), якщо він спожитий за призначенням (с. 26-28). Автором удосконалено визначення таких понять: по-перше, поняття економічного (господарського) механізму, який відображає сукупність способів і методів організації (самоорганізації) та управління процесами виробництва, обміну, розподілу та споживання, а також об'єднує систему економічних, правових та адміністративних способів, форм та методів, за допомогою яких здійснюється організація, координація та регулювання техніко-економічних і соціально-економічних відносин у суспільстві (с. 51-53); по-друге, поняття організаційно-економічного механізму забезпечення якості продукції тваринництва, яке автор трактує як сукупність способів і методів самоорганізації, організації та управління процесами виробництва, обміну, розподілу та споживання продукції тваринництва з метою отримання таких її корисних властивостей і характеристик, які максимально задовольнятимуть суспільні потреби (с. 53-56).

Третя група результатів пов'язана з поглибленням методичних положень і розробкою практичних рекомендацій. Наслідком досліджень соціально-економічних передумов та чинників забезпечення якості продукції тваринництва в Україні (с. 69-89), а також сучасних тенденцій такого забезпечення на основі використання європейського досвіду (с. 90-107) став подальший розвиток організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва на основі обґрунтування його цілей, завдань та пріоритетів в умовах переходу від горизонтального (продуктового) до вертикального (процесного) підходу до гарантування якості й безпечності (с. 128-135), а також розробки системи заходів та інструментів, які доповнюють уже наявні механізми

підвищення якості інструментами стимулювання попиту й пропозиції високоякісної продукції на основі спеціалізованого виробництва, розвитку конкуренції, інфраструктури ринку та кооперативного руху (с. 146-165).

На основі аналізу інституційно-організаційних механізмів державного контролю за безпечністю та якістю продукції тваринництва в Україні (с. 108-126) удосконалено основні положення методики оцінювання ризиків у діяльності операторів ринку продукції тваринництва й продуктів харчування тваринного походження як основи визначення частоти перевірок із боку контролюючих органів у межах ризик-орієнтованого підходу до гарантування якості (с. 136-139). Авторський підхід ґрунтується на розробленні комплексу категорій ризику процесів і потужностей, критеріїв оцінювання ризиків, які, на відміну від положень наявних методик, унеможливають автоматичне попадання процесів чи потужностей із виробництва й оброблення м'яса, молока до категорії високого ризику за умов упровадження програм – передумов безпечності в поєднанні з дотриманням процедур і принципів НАССР.

Автором удосконалено біосоціальний підхід до забезпечення якості продукції тваринництва на основі трисекторної типологізації ринку продукції тваринництва (ринок традиційної, органічної та генетично модифікованої продукції) (с. 166-168), компаративного аналізу впливу інтенсивних технологій (які є наслідком «хімічної революції»), органічних технологій і сучасних біотехнологій (які є наслідком «генетичної революції») на процеси забезпечення якості продукції тваринництва (сс. 22-23, 149-150), розкриття специфіки взаємозв'язку економічної та соціальної ефективності виробництва й споживання продукції тваринництва (с. 169-176), нового бачення векторів біотехнологічних досліджень у тваринництві (с. 147-148).

Удосконалено методичні підходи до прогнозування місткості внутрішнього ринку основних видів органічної продукції тваринництва на основі застосування розширеної критеріальної бази прогнозування та врахування масштабів розширення потенційного попиту з боку вітчизняних домогосподарств (с. 179-186); набули подальшого розвитку механізми сприяння

експорту високоякісної продукції тваринництва на основі удосконалення інструментів та механізмів надання товарних гарантій експортерам, страхування ризиків виробників продукції тваринництва під час експорту, а також обґрунтування нових заходів та інструментів, спрямованих на надання гарантій експортних (товарних) кредитів, покращення доступу й розвитку зовнішніх ринків, розширення експорту органічної продукції (с. 156-160).

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Результати наукових досліджень, поданих у вигляді теоретичних положень, висновків і рекомендацій, мають вагоме значення в поглибленні наявних і розробленні нових теоретико-методологічних підходів та прикладних засад удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва в Україні. Основні положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, відзначаються новизною та створюють підґрунтя для подальших досліджень проблем підвищення якості харчових продуктів і сталого продовольчого забезпечення в умовах входження України до європейського економічного простору.

Практичне значення одержаних результатів полягає у їх використанні в діяльності установ державної влади, недержавних неприбуткових самоврядних організацій, товарних бірж, сільськогосподарських підприємств. Зокрема висновки та пропозиції дисертанта були використані в діяльності Управління агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 01-20/2107 від 19.12.2018), Черкаської торгово-промислової палати (довідка № 219/01.4-7 від 18.12.2018), Товарної біржі АПК центральних областей України (довідка № 70 від 20.12.2018), Дослідного господарства «Еліта» Миронівського інституту пшениці ім. В. М. Ремесла НААН України (довідка № 127-д від 09.10.2018). Теоретичні та методичні розробки запроваджено в освітній процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 379/03 від 26.12.2018).

5. Оцінка публікацій та повноти відображення результатів дослідження в авторефераті

Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованими науковими працями підтверджує те, що наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані в роботі, повною мірою відображені в публікаціях автора. Загалом за результатами наукового дослідження опубліковано 21 наукову працю. Варто відзначити авторську публікацію розділу в колективній монографії, виданій у ЄС англійською мовою, наявність 2 наукових статей у журналах, що входять до відомої наукометричної бази даних Web of Science, а також 10 наукових статей у наукових фахових виданнях України. Наукові публікації відповідають сучасним вимогам і датовані 2011-2018 рр., що свідчить про достатню обґрунтованість висновків і рекомендацій автора.

Наукові положення, висновки і пропозиції, викладені в авторефераті, повністю відображають зміст дисертації. Автореферат в лаконічній формі повністю розкриває рівень наукової новизни, апробації і практичного застосування отриманих результатів. Ілюстративний матеріал у вигляді 30 таблиць і 23 рисунків допомагає підкреслити основні найважливіші положення теми, зрозуміти логіку дослідження й головні ідеї дисертаційної праці, що подані на захист. Вищезначене дає змогу зробити висновок про те, що повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України.

Зазначене вище дає всі підстави стверджувати, що опонована дисертація виконана на високому теоретико-методологічному та практичному рівнях, є вагомим внеском у розвиток економічної теорії, а висновки, пропозиції та рекомендації автора є обґрунтованими.

6. Дискусійні положення та рекомендації

Позитивно оцінюючи дисертацію та відзначаючи вагомість теоретико-методологічних і прикладних результатів досліджень автора вважаємо за

необхідне звернути увагу на окремі положення дисертації, що мають недоліки або дискусійні твердження.

1. У розділі 1 дисертації (с. 46-47) автором розкрито суть і специфіку систем управління якістю продукції тваринництва, рекомендованих Комісією Кодекс Аліментаріус, зокрема належної сільськогосподарської практики (GAP). Відзначено, що лише одне вітчизняне підприємство здійснило оцінку відповідності продукції тваринництва стандарту GlobalGAP, який містить рекомендації і вимоги щодо належної сільськогосподарської практики. За цим показником Україна перебуває на одному рівні з Болівією, Нікарагуа, Венесуелою, Іраном. Доцільно було б у рекомендаційній частині роботи дещо більше уваги приділити інструментам сприяння добровільному застосуванню стандарту GlobalGAP вітчизняними виробниками продукції тваринництва.

2. Запропонована автором на с. 58 теоретична модель організаційно-економічного механізму забезпечення якості продукції тваринництва містить низку інструментів зовнішньоекономічної, бюджетно-податкової, цінової та фінансово-кредитної (монетарної) політики. У рекомендаційній частині роботи при обґрунтуванні шляхів підвищення якості продукції тваринництва в Україні передбачено широке застосування більшості з цих інструментів. Однак необхідно було б детальніше розкрити потенціал окремих механізмів та інструментів фінансово-кредитної (монетарної) політики. Адже, наприклад, компенсація державою відсоткових ставок за кредитами є одним із дієвих механізмів розбудови тваринницьких ферм та розширення спеціалізованого виробництва продукції тваринництва.

3. До ключових соціально-економічних передумов низької якості продукції тваринництва в дисертації віднесено низьку рентабельність виробництва продукції тваринництва в умовах прискореного зростання цін на ресурси. На підтвердження цієї тези досліджено рівні рентабельності виробництва основних видів цієї продукції в сільськогосподарських підприємствах. Також зазначено, що в господарств населення рентабельність виробництва була нижчою через великі витрати ручної праці. Однак остання теза

потребує додаткового обґрунтування та аргументації конкретними дослідженнями і даними.

4. За результатами цінового моніторингу на ринку молока (с. 76-77) автором виявлено, що протягом 2016-2018 рр. різниця в середньозважених закупівельних цінах на високоякісне молоко гатунку екстра та молоко першого гатунку зменшується. Це зменшує стимули сільськогосподарських підприємств до підвищення якості молока. Детальніше розкриття причин такої ситуації полегшило б пошуки шляхів державного сприяння ефективному ціноутворенню, спрямованому на покращення якісних параметрів молока у спеціалізованих підприємствах.

5. На рис. 3.2 і 3.3 (сс. 135, 140) наведено пріоритетні заходи організаційно-економічного характеру в межах двох блоків авторської моделі організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва в Україні. Доцільно було б здійснити формалізацію заходів, показати зв'язки між ними та черговість їх реалізації.

6. На сс. 168-171, 175-176 представлено різні аспекти результативності й ефективності пропонованих заходів із підвищення якості продукції тваринництва в Україні. Зокрема, наведено конкретні розрахунки економічної та соціальної ефективності авторських пропозицій. Однак кількісних значень параметрів медико-біологічної та екологічної ефективності не наведено, автор обмежився лише якісним аналізом векторів підвищення ефективності.

7. Під час обґрунтування різних сценаріїв підвищення якості та розвитку кон'юнктури ринку традиційної (масової), органічної та генетично модифікованої продукції тваринництва в Україні, на нашу думку, варто було б передбачити ймовірність актуалізації песимістичного сценарію внаслідок актуалізації бойових дій на сході України, розірвання співпраці з МВФ, сповільнення темпів європейської інтеграції та втрати європейського ринку збуту для вітчизняної продукції тваринництва.

Висловлені зауваження та рекомендації мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

7. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Кирилюк І. М. на тему «Організаційно-економічний механізм підвищення якості продукції тваринництва в Україні» є завершеною науковою працею, яка має наукову новизну, містить науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що формують нові підходи до розв'язання актуального науково-практичного завдання – удосконалення організаційно-економічного механізму підвищення якості продукції тваринництва в Україні.

Дослідження Кирилюк І. М. за змістом і якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Тему дисертаційної праці повною мірою розкрито, поставлену мету досягнуто, завдання виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Дисертація за своїм змістом відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор, Кирилюк Ірина Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент НААН України,

ректор Харківського національного аграрного

університету ім. В. В. Докучаєва,

 О. УЛЬЯНЧЕНКО



Підпис  засвідчується
Керівник відділу діловодства і канцелярії

Т. Маршала

20 10 Р.